ERDÉLY KÖZJOGI HELYZETE A RÁKÓCZI-SZABADSÁGHARC IDEJÉN (1703-1711)

Albert András *

1. Bevezetés

A magyar alkotmánytörténet- és jogtörténet tudomány álláspontja alapján az 1703-1711 közötti időszak az Erdélyi fejedelemség államiságának végső szakasza volt. A Habsburg politikai hatalom Erdélyben történő berendezkedésének megkezdésével az 1690 utáni időszak Erdélyben, az államiság megtartásáért és átmentéséért zajló küzdelmek, politikai és jogi átrendeződések színterévé vált. [1]

A 17-18. századfordulóján a bécsi kormányzat politikai törekvései között szerepelt az erdélyi területek visszaszerzése és az abszolutisztikus hatalom érvényesítése a hajdani Erdélyi fejedelemség hagyományait őrző politikai törekvésekkel szemben. *Kovács Kiss Gyöngy* – a 17-18. századfordulós Habsburg hatalmi törekvéseket kutató – erdélyi történésznek az a nagyon lényegre törő megállapítása hogy „*Erdély egy, a birodalom részéről megnyilvánuló folyamatos integrációs tendencia célpontja és tárgya, illetőleg a Habsburg-hatalom kiteljesedésének színtere…*”[2] egyfajta korképet ad az erdélyi államiság helyzetéről. *III. Károly* Habsburg császár-király uralkodása idején a szerződő felek között az 1691-ben elfogadott *Diploma Leopoldinum* hitlevél kijelölte Erdélynek a Habsburg birodalmon belül közjogi státuszát az 1690-1703 közötti időszakban és a Rákóczi-szabadságharc idején (1704-1711). Azt követően megváltozik a Habsburg hatalmi álláspont az erdélyi területekkel kapcsolatban. Egy évtizeddel később a *Pragmatica Sanctio* 1722-es elfogadásakor az uralkodó kihangsúlyozta, hogy Erdélyt fegyver jogon szerezték vissza és a Habsburg Birodalom szerves részeként nem pedig különálló államként kezelik.[3]

2. Történeti előzmények

A Bécsbe utazó *Bethlen Miklós* erdélyi kancellár nemzetközi diplomáciai csatornákon keresztül tett erőfeszítéseket az erdélyi államiság megőrzése érdekében.[4] Ennek köszönhetően a török háború lezárását előkészítő bécsi tárgyalásokon az angol megbízott, *Sir William Hussey* az erdélyi állam nemzetközi elismertetéséért tevékenykedett. Politikai álláspontja szerint Erdélyt be kell foglalni a háborút lezáró nemzetközi békébe. Előterjesztését *I. Lipót*

**Doktorandusz, Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola. E-mail: tortenesz72@gmail.com.*

1 Albert András: Bethlen Miklós kancellár Erdély önállóságáért tett politikai lépései az 1687-1704 között keletkezett röpiratai tükrében. In: Szoboszlai-Kiss Katalin-Deli Gergely (szerk.): *Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére*. Győr, Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kara, 2013. 23-36.

2 Kovács Kiss Gyöngy: A Habsburg-uralom erdélyi kiteljesedésének folyamata a korabeli magyar emlékirodalom láttatásában. (17. század vége-19. század eleje). *Erdélyi Tudományos Füzetek* 228. Kolozsvár, 2000. 4.

3 Trócsányi Zsolt: *Új etnikai kép, új uralmi rendszer*. In: Makkai László - Mócsy András - Szász Zoltán (szerk.): Erdély története. Budapest, 1987 II. 972-1038.

4 Albert András: Bethlen Miklós diplomáciai tárgyalásai, bécsi követjárásai és a Resolutio Alvincziana pótdiploma jogtörténeti jelentősége a 17. század végi Erdélyben (1691-1704). In: Kecskés Gábor (szerk.): *Doktori műhelytanulmányok*, Győr, Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2013. 10-23.

császár-király pozitívan fogadta. A felcsillanó remény Erdély függetlenségére nézve hamar szertefoszlott a spanyol örökösödési háború kimenetele miatt.[5]

Az erdélyi küldöttek 1690-ben Bethlen Miklós vezetésével *William Paget* konstantinápolyi követet bízták meg kérésük továbbításával.[6] A kérvényben az erdélyi államiság nemzetközi elismertetésének támogatására és az erdélyi protestánsok sanyarú helyzetének javítására kérték az angol uralkodót. A követ továbbította a kérvényt *Orániai Vilmos* hercegnek. A diplomáciai erőfeszítések hatására a Fényes Porta és a Habsburg udvar között létrehozandó béke előkészítésében résztvevő angol diplomaták mindvégig hangsúlyozták Erdélynek a békeszerződésbe foglalásának geopolitikai jelentőségét.[7]

3. Erdély és a Habsburg birodalom közjogi viszonya a 18. századik elején

Az Erdélyi fejedelemség az önálló államiságának megszűnése után a középkori magyar közjog alapján a Magyar Királysághoz kellett volna visszatérnie. A Habsburgok a Habsburg Birodalom egyik tartományaként, de egy viszonylagos önálló közigazgatási egységként kormányozták és igazgatták Erdélyt, az 1691. január 20-án elfogadott *Diploma Leopoldinum*ban foglaltakra hivatkozva: „*legfőbb királyi kötelességünk… ismertük el azt, hogy a számunkra annyira kedves erdélyi országrész –amely századok óta a mi dicső magyar királyságunk része- egyre inkább úgy kell szeretnünk, mint lelkünk üdvösségét*."[8] A *Diploma*

---

5 R. Várkonyi Ágnes: Magyar politika és az európai hatalmi egyensúly 1648-1718. *Magyar Tudomány*, 1990/11. 1284.

6 R. Várkonyi Ágnes: Bethlen Miklós és II. Rákóczi Ferenc angol-holland kapcsolataihoz. In: Für Lajos (szerk.): *Ráday Gyűjtemény Évkönyve*. IX. Budapest, 1999. 12.

7 Albert András: Az erdélyi államiság kérdése gróf Bethlen Miklós erdélyi kancellár Columba Noe politikai röpiratának tükrében (1704). *Jog, Állam, Politika*. Vol. 4. (2012) No. 3, 92.

8 Albert András: Gróf Bethlen Miklós erdélyi politikus és a Diploma Leopoldinum hitlevél (1691). In: Smuk Péter (szerk.): *Az állam alapvető értékei I. köt.* Győr, 2010. 19-31. –*Magyar Törvénytár 1657-1740. évi Törvénycikkek* (Ford. és bev. Tóth Lőrincz) Budapest, 1900. 79-80. – A *Diploma Leopoldinum* szövegrészlete:"… *Először. Az ott bevett vallások, templomok, iskolák, parókák, vagy más, mint a mostani papság és egyházi személyek behozatala ügyében semmi sem másittatik meg, bármely ellentmondás, akár papi, akár világi részről, soha az ellen nem nyomván semmit is, úgy mindazonáltal, hogy a katolikusok, önköltségükön és így minden más vallások terheltetése nélkül, Kolozsvárt, ájtatoskodások jelen helyén, magoknak templomot építhessenek, úgy Gyulafehérvárt is kisebb templomot, mely hajdan Báthori Kristóf által emeltetett s el van pusztulva, újra felépíthessék, ugyanazon katolikusok, minden helyen, ha kevesen vannak és jövevények, magánlag, ha pedig sokan, vallásuk nyilvános gyakorlatával és templomépítés jogával birjanak úgy, mint más Erdélyben bevett vallások birnak oly esetben, ha t.i. Valamely helyen számra nézve erősebbek.*
Másodszor. Megerősítjük a hűséges karoknak minden magyar királyok, hasonlóképpen Erdélynek Magyarországtól külön válása óta, fejedelmi adomány –leveleit, jószágadásait, kiváltságait, nemesítéseit az általok adott cimeket, tisztségeket, méltóságokat, dézsmákat, s végre mindennemű javadalmakat és jószágokat, akár magánosok, akár városok és községek és céhek, akár a bevett vallások közül bármely egyház, parókia vagy iskola részére adattak, mind Erdélyben mind Magyarország részeiben, a Székelyföldön és Debrecenben, habár egykor valamely egyházhoz, konventhez vagy káptalanhoz tartoztak is, úgy, hogy senki, sem tőlünk, sem más egyházi vagy rendű férfiútól, megtámadás vagy per által ne háborgattassék, hanem hogy mindenki azt, mit most vall és bír, jövendőben is vallhassa és birhassa, az említett királyok és fejedelmek adománylevelei szerint, kivévén, ha valamely adományaikat azon fejedelmek saját végzeményeik által eltörölték volna.
Harmadszor. Azon haza Approbata és Compilata Constitutio című törvénykönyveit, Verbőczi Hármaskönyvét, a constitutiókat, a szász nemzet hatóságát, sérthetetlenül megmaradóknak nyilatkoztatjuk ugyan, de minekutána maguk a rendek, mind a vallás, mind végzenényeik és kiváltságaikra nézve, egymás közt egyet nem értenek, s a katolikusok a fennírt 1. és 2. cikkelyekben magukat sérelmezetteknek tartják, a szászok pedig régi kiváltságaikat s azok használatát és szokásos jogukat a 3-ik cikkben jobban oltalmaztatni kérelmezik, maguknak a rendeknek érdekében levőnek tartjuk, hogy ama három cikkely körül forgó nehézségeiket, barátságos kiegyenlítéssel és egyetértésse, császári királyi helybenhagyásunk mellett elintézni törekedjenek, ez pedig nem sikerülvén, a felekezetek meghallgatása, s erdélyi tanácsosoaink e feletti véleményük megértése után, magunkra háramlik császári királyi tisztünk szerint elhatározni, a mi jogosnak és igazságosnak fog találtatni…" Anno Christi

*Leopoldinum*ban foglalta alapján az 1699-ben megkötött Karlócai béke pontjai közé is beemelték az Erdélynek – a Magyar Királyságon belüli – közjogi helyzetével kapcsolatos határozatot: „*Erdély területe, amint a császári felség birtokában és hatalmában van, ugyan annak az uralma alatt maradjon*”.[9] Erdély a Habsburg Birodalom *integer* részévé vált. A Habsburg örökös tartományokhoz hasonló státuszt kapott elveszítve a szabad fejedelemválasztás jogát.[10] Erdély belső autonómiát kapott. Régi alkotmányát és törvényeit megtarthatta a becikkelyezett jogszabály alapján: *”Semmit sem változtatunk az Erdélyben bevett vallások ügyében… Megerősítjük a magyar királyok valamint Erdélynek Magyarországtól való különválása idejében valamennyi erdélyi fejedelem által hűséges karainknak juttatott összes adományozásokat…ennek a hazának jóváhagyott és összegyűjtött törvényei, végzései…érvényben maradnak.*”[11]

A Habsburg-politika szemszögéből Erdély kulcsfontosságú helyet töltött be a Birodalmon belül. Ennek kettős oka volt: egyrészt gazdasági másrészt belpolitikai. Gazdasági szempontból jelentős mértékben biztosította az udvar háborús kiadásainak anyagi hátterét. A Habsburg birodalom belpolitikai stabilitásának szempontjából különösen fontos volt az a tény, hogy Erdélyben még elevenen élt a fejedelemségkori jogrendszer, a 3 nemzet és 4 vallás rendszerének hagyománya, alkotmánya, törvényei, egyházi, területi autonómiái és ebből fakadóan az önálló államiság visszaállításának lehetősége. Bécs politikai taktikája az erdélyi és a magyarországi ügyekkel kapcsolatosan a „szétszakítottan egységes ország” elve volt. Az udvari politikának érdekében állt, hogy megossza a két „magyar haza” politikai erőit. A Habsburgokban még elevenen élt az a tudat, hogy Erdély a magyar államiság önálló eszméjének forrása volt és az is maradt. Erdély „*évszázadok óta fellegvára volt a magyar Habsburg-ellenes mozgalmaknak, mely ténynek potenciális felelevenedését nem lehetett kizárni*.”[12] A hajdani fejedelemségnek a magyar királysághoz való visszacsatolása akadályt gördített volna Habsburg hatalmi beilleszkedés véghezvitelében. [13] A 18. század eleji Erdély mind a Habsburg udvarban, mind a nemzetközi politikában a magyar államiság függetlenségének záloga maradt.

Az 1704-1711 közötti időszak egy rövid alkotmánytörténeti *intermezzo* az erdélyi Habsburg-berendezkedés történetében. Az 1704-ben kirobbant szabadságharc idején *II. Rákóczi Ferenc* mint választott erdélyi fejedelem az európai nagyhatalmak által is elismert és szerződésekkel legitimált ország uralkodójaként kapcsolódott be a nemzetközi politikába. Az áldozatos diplomáciai munka eredményeként a porta szövetséget ajánlott fel az újonnan megválasztott fejedelemnek. A francia és a svéd uralkodók 1705-ben elismerték az Erdélyi fejedelemséget.[14]

MDCCX. Győri Evangélikus Egyházmegyei Levéltár. Jelzet nélkül. 24-28. *Historia Diplomatica de Statu Religionis Evangelice in Hungaria. Brevissimum Compendium Principatus Transylvanici Historiae ab Anno MDCXXVI. Usque ad Annum MDCCIII. Cum variis Documentis et Diplomatibus Anno Christi MDCCX.* Győri Evangélikus Egyházmegyei Levéltár. Jelzet nélkül. 24-28.

9 Stephanus Katona: *Historica rerum Hungariae. XXXVI*. Budae, 1805. 106-125. Kahler Frigyes: Szuverenitás és közigazgatás Erdélyben a török kiűzése után. *Jogtörténeti Szemle*, 1993/3. 87-88. Trócsányi Zsolt: A Habsburg vezető elit és Erdély (1685-1699). *Jogtudományi Közlöny*, Vol. 48 (1986) No. 8, 375.

10 Rácz Lajos: Adalékok Ausztria és Magyarország közjogi kapcsolatának alakulásához. *Állam- és Jogtudomány*, XXXVIII/1-2. (1996) 7-20. Rácz Lajos: Adalékok Ausztria és Magyarország közjogi viszonyáról a kezdetektől a kiegyezésig. *Jogtudományi Közlöny*, Vol. LIII. (1998) No. 3, 78.

11 I. Lipót magyar király oklevele Erdély kiváltságairól és kormányzási módjáról. Tizedik fejezet. Közli Marczali Henrik: *A magyar történet kútfőinek kézikönyve*. Athenaeum, Budapest, 1901. 577.

12 Mezey Barna: *II. Rákóczi Ferenc erdélyi országgyűlései*. In: Mezey Barna- Dunay Pál (szerk.): Fiatal kutatók Műhelytanulmányai 5. Budapest, 1983. 76.

13 Mezey Barna: „*Öszve-szövetkezett Szövetségünknek kötele*”. A jogalkotás alkotmányos keretei a Rákóczi-szabadságharcban. Gondolat kiadó, Budapest, 2009. 173.

14 Rugonfalvi Kiss István: *II. Rákóczi Ferenc erdélyi fejedelemmé választása*. Budapest, 1906. 33.

A szécsényi országgyűlés (1705) határozatai után a Miskolcon tartott szenátori gyűlésen megfogalmazták az Erdélyi Fejedelemség és a Magyar Királyság közjogi viszonyát. A határozat 5. pontja szerint Erdély független államként a magyar szent korona tagja lesz a jövőben. A két állam függetlenségét és önállóságát biztosítani fogják. A huszti országgyűlésen (1706. március 8-20.) az erdélyi küldöttek kinyilvánították a fejedelemség önállóságát és azt a tényt, hogy konföderációra léptek a királysággal.[15] A magyarországi és erdélyi rendek között megkötött államszövetség egyik legfontosabb tétele az volt, hogy a két állam egymás tudta nélkül nem köthet békét.[16]

Felcsillant a remény az államiság nemzetközi elismertségének újabb megerősítésére. II. Rákóczi Ferenc minden erejével azon fáradozott, hogy mind a nyugati mind a szomszédos nagyhatalmakat meggyőzze arról, hogy egy önálló Erdélyi Fejedelemség megléte a legjobb biztosíték a megkötött Karlócai békemegőrzése (1699) érdekében.[17]

A spanyol örökösödési háború kimenetelének egyik geopolitikai tényezője az Erdélyi fejedelemség volt, tekintettel arra, hogy a szabadságharc megindítása után nagy létszámú osztrák katonát kötött le a keleti fronton. Ennek tudatában II. Rákóczi Ferencet erdélyi fejedelemmé választása után az az erős politikai szándék vezette, hogy a visszaállított Erdélyi fejedelemség államiságát elismerjék és rögzítsék a háborút lezáró nemzetközi béke okmányokban.[18]

Az angol királyi udvar és a holland rendek érdeklődve fordultak a magyarországi és erdélyi „elégedetlenkedők" problémája felé. Az angol és holland politika érdeklődésének gazdasági, hadászati és vallási okai voltak. A spanyol örökösödési háborúban a Habsburg birodalommal lépett szövetségre a francia királyi udvarral szemben. Számára indokolt volt a magyarországi felkelés minél hamarabbi befejezése, amely döntően befolyásolhatta a nyugati fejleményeket egy elhúzódó háború esetén.

A Habsburgok súlyos anyagi problémákkal küzdöttek a legfontosabb hitelező, *Oppenheimer* elvesztése után. A gazdasági összeomlás elkerülése végett Anglia és Hollandia nyújtottak anyagi fedezetet. Érdekeltekké váltak a kölcsön fejében elzálogosított magyarországi és erdélyi bányáknak a felkelők kezéből való visszaszerzésében. Az egyetlen járható út a béke Habsburg udvar és a felkelők közötti béke megteremtése volt.

Az angol és holland protestáns politikai elitet különösen foglalkoztatta a magyarországi és erdélyi protestánsok üldözött állapota. A nyugati protestáns nagyhatalmak első kézből kapták az információkat Bethlen Miklós erdélyi kancellár leveleiből és röpirataiból. Angliát és Hollandiát az erdélyi reformátusok második anyjának és hazájának nevezte meg.[19] Az angol és holland „protestáns nagyhatalmaknak" a 18. század eleji erdélyi államiság átmentése és megőrzése érdekében tett erőfeszítéseire utalva tette meg ezen kijelentését Bethlen Miklós kancellár. A kiváló diplomáciai kapcsolatokkal rendelkező erdélyi főúr politikai tevékenysége eredményes volt.

---

15 *Ungarische Akten Specialia* Fasc. 365. Transylvanica separata. Konv. C. Untersuchung wider den Siebenbürgischen Kanzler Grafen von Bethlen 1710. C64-4D1 *Az erdélyi rendek huszti országgyűlése* 15/1-10sz. 1706.

16 *Instrumentum Confoederationis*, Országos Levéltár, RSz.It. G: V:1. a.

17 Mezey Barna: Rendi konföderáció és az erdélyi fejedelemség. In: *Összehasonlító jogtörténet*. Bolgár Elek – Emlékkönyv. Budapest, 1983. 166.

18 *Ungarische Akten Specialia* Fasc. 365. Transylvanica separata. Konv. C. Untersuchung wider den Siebenbürgischen Kanzler Grafen von Bethlen 1710. C64-4D1 *Az erdélyi rendek marosvásárhelyi országgyűlése* 16/1-6. sz. 1707-Trócsányi Zsolt: *Ráday Pál és az 1707-i marosvásárhelyi országgyűlés*. In: Ráday Emlékkönyv, 1980. 435. B. Szabó János–Erdősi Péter: Két világ határán. A hatalomátadás szertartásai az erdélyi fejedelemségben. In: Hausner Gábor-Kincses Katalin–Veszprémy László (szerk.): *Kard és koszorú. Ezer év magyar uralmi és katonai jelképei.* Hadtörténeti Múzeum Értesítője, 4.

19 Albert András: Gróf Bethlen Miklós protestáns kancellár szerepe a külföldi ösztöndíjak megszerzésében (1696-1709). *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok*, Vol. 22 (2010) No. 3-4, 45-54.

A 18. századelején Erdélybe látogató *Paget*, konstantinápolyi angol követen keresztül jól informálódott *Anna angol királynő* I. Lipótnak kifejezte aggodalmát a magyarországi és az erdélyi protestánsok sanyarú állapota felől: „*Magyarországon nyilvánvaló lett, hogy zavargások történnek. Császári Felséged protestáns felekezetű alattvalói Magyarországon és másutt, már régóta panaszolták, hogy őket mind testükben, mind javaikban saját lelkiismeretük miatt üldözik. Hirdetik: csak azért fogtak fegyvert, hogy saját jogukat és vallásukat kövessék.*”[20]

Az erdélyi fejedelmi udvar diplomáciai törekvéseit az államiság elismertetése érdekében 1703-1711 között George Stepney (1663-1707), John Paget angol és Jacob Hamel Bruyninx (1621-1738) holland „protestáns” diplomaták támogatták politikai tényezőként a Habsburg Udvar és Erdély között.[21] A Bécsben tartott tárgyalásokon, konferenciákon és követjárásokon egyeztettek közvetíttek a két fél között több-kevesebb sikerrel.[22]

Az Udvar nem volt hajlandó elismerni az Erdélyi fejedelemség alkotmányát és önállóságát. Bécs határozott szándéka Erdély visszavétele és a fejedelemség létrejötte (1541) előtti állapotába történő visszahelyezése volt.[23] Az angol és holland követek politikai erőfeszítései után II. Rákóczi Ferencz a külpolitikai kapcsolatokkal próbált érvény szerezni törekvéseinek. A törekvéseinek támogatója *Jablonski Dániel* a porosz királyi udvar diplomatája volt.

A protestáns angol, porosz és holland királyi udvarok politikai támogatását és próbálta megszerezni az erdélyi fejedelmi udvar részére. A nyugati protestáns nagyhatalmak támogatásukról biztosították *Klement János Mihály*t, II. Rákóczi Ferencz erdélyi fejedelem diplomatáját. Leveleikben hangsúlyozták Erdélynek a közép-európai hatalmi egyensúly fenntartásában játszott geopolitikai szerepét és a Habsburg Udvarral történő békekötés fontosságát. *George Stepney* angol diplomata nagyon meggyőzően érvelt az erdélyi államiság létjogosultságáról és geo-politikai szerepéről a Harley miniszternek küldött levelében: „ …*s aki oly szerencsés hogy szabad kormányzat alatt élhet, nem nézheti másként mint mély aggodalommal, hogy egy szegény népet egy csapásra megfosztanak szabadságától, s szolgaságra és eljövendő üldöztetésre kárhoztatnak…*”[24]

Eredmény nem születvén Rákóczi tett még egy utolsó kísérletet. Utasította Klement János Mihályt, hogy a közvetítő hatalmakat vegye rá az orosz cár bevonását a Habsburg Udvarra történő politikai nyomásra.[25] A diplomáciai próbálkozások nem értek el jelentősebb eredményeket.

II. Rákóczi Ferenc tudatában volt az Erdélyi fejedelemség diplomáciai jelentőségének és szerepének a nemzetközi politikában. Egy lengyel királyi tanácsos magyarországi ügyekkel foglalkozó levélben fennmaradt idézet is ezt erősíti meg: ”*hányszor előfordult, hogy Erdély a magyarok felhívására, törvényeik és szabadságuk segítségére sietett, bosszút állt azokért a sérelmekért, amelyeket az Ausztriai Ház okozott a magyaroknak. Ez bírta rá oly gyakran a Báthoryakat, Bocskayt, Bethlent és a Rákócziakat, hogy az ország érdekében fegyverhez*

---

20 Bartal Csaba: Angol és holland békeközvetítési kísérletek a Rákóczi – szabadságharcban. *Rubicon*, 1/2004. 22.

21 Angyal Dávid: Erdély politikai érintkezése Angliával. *Századok*, 10/1900. 873-964.

22 Wesselényi István: *Sanyarú világ, I-II*. Közzéteszi Magyari András. Bukarest, 1983. I. köt. 432.

23 Simonyi Ernő: *Archivum Rákoczianum*, III. 172-181. R. Várkonyi Ágnes: II. Rákóczi Ferencz államáról. In: *Az államiság megőrzése*. Zrínyi kiadó, Budapest, 2002. 167.

24 *George Stepney Harley miniszternek Tirnau* 1706. július 20. AR/II/III, 159.o. (*Archiva Rakóczianum*)
II. Osztály: Diplomácia, II/I-III. Simonyi Ernő (közl). *Angol diplomácziai iratok*. II. Rákóczi Ferencz korára. I-III. Pest, 1871. Budapest, 1877. – III. Osztály: Írók, III./1. *II. Rákóczi Ferenc fejedelem Emlékiratai a magyarországi háborúról 1703-1711*. Bev. Köpeczi Béla. Budapest,1978. III/III.*II. Rákóczi Ferenc politikai és erkölcsi végrendelete*. Ford. Szávai Nándor és Kovács István. A francia szöveget gondozta Kovács Ilona. Budapest, 1984.

25 *Fiedler közl. Archiv. f. oest. Gschichte*, Bd. 44. Hamel-Bruyninx szept. 11-iki levele és Fiedler Actenstücke id. 70.

nyúljanak. Ezért nem szünt meg soha az Ausztriai Ház a szándékaira oly végzetes kis ország lerombolásán munkálkodni."[26]

Törekvéseiről és sikeréről így vall *R. Várkonyi Ágnes* történész: „*Rákóczi államának kétségtelen diplomáciai sikere, hogy a rendkívül súlyos nehézségek ellenére is elérte: az általános európai békét előkészítő hágai és gertruydenbergi békekonferenciák után Anglia, Hollandia késznek mutatkozott a Habsburg-magyar tárgyalások közvetítésére, s a megállapodást a két tengeri hatalom mellett Poroszország és Oroszország garantálná…*"[27] I. József és udvara a II. Rákóczi Ferenc által beterjesztett erdélyi tervezetet az ország belső ügyeként kezelte. A tervezet nem hozott eredményeket. A szabadságharc 1711-ben történt lezárásával és a Szatmári béke aláírásával mindez meghiúsult. Az angol és holland diplomácia aggodalmát fejezte ki azzal kapcsolatban, hogy az Erdélyi fejedelemség államiságának megszűnésével megbomolhat az európai hatalmi egyensúly és Európa jövője kerülhet veszélybe. Ez az aggodalom beigazolódott az elkövetkező évtizedek során.

4. Befejezés

A 17. század második felében és a 18. század eleji Erdély alkotmánytörténetében *I. Apafi Mihály* uralkodása és Bethlen Miklós kancellár közjogi tevékenysége során keletkezett politikai röpiratok, az erdélyi államiság érdekében összehívott országgyűlések és békeszerződések sajátos színfoltjai voltak az adott erdélyi és egyben közép-keleti régió politikai időszakának.[28]

Bethlen Miklós kancellár *Apáczai Csere János*nak és *Hugo Grotius* államelméleti, politikai- és gazdaságpolitikai elképzeléseit tartva szem előtt, az Erdélyi Fejedelemség államiságának megerősítésén, belpolitikai stabilitásán majd a későbbiekben annak átmentésén fáradozott.[29] A 18. század eleji Erdély nemzetközi helyzetét vizsgálva *Trócsányi Zsolt* jogtörténész szakszerű megállapításával rávilágít a tárgyalt téma fontosságára és lényegére: „*a Habsburg Birodalom nyer Erdély megszerzésével – ez a nyereség azonban eléggé mérsékeltnek mondható. S mit jelent Erdély számára, a fél évszázad politikai történetéből megítélve ez a változás? …Erdély számára sem az 1690-ben sem később nincs választás, hogy hová tartozzék. Erdély nem csatlakozik ide vagy oda, Erdélyt integrálja egy nálánál katonailag sokkal erősebb birodalom, s nincs olyan erő a nemzetközi politikában, amely a kis ország legalább viszonylagos politikai önállóságát szükségesnek tartaná…*"[30]

Az erdélyi államiság törékeny állapotáról szóló megállapítás realitását erősítette meg II. Rákóczi Ferenc erdélyi fejedelem Emlékirataiban: „*a höchstadti vesztett csata óta elvesztettem reményemet az idegen csapatok segítségében és ezért nagyon is hajlottam a békére, de az ország érdekének megfelel békére, melyet csak az angolok és a hollandok közbenjárására remélhettem. Ezek a nemzetek, ha komolyan akarták volna, kényszeríthették volna a császárt ilyen békére. A közvetítőket akartam hát meggyőzni ügyünk igazságáról…*"[31]

A fejedelmet uralkodása alatt mindvégig az erdélyi és a magyarországi állam megtartásához szükséges belső erők megszerzése hajtotta vallomása alapján: „*a nyugalom és*

---

26 A Lettre d'un Ministre de Pologne a un Seigneur de l'Empire sur les affaires de la Hongrie/Egy lengyel királyi tanácsos levele egy birodalmi nemesurhoz a Magyarországi ügyekről/171O. Közzétette Köpeczi Béla: *A Rákóczi szabadságharc és Európa*. Budapest, 1970. 373.

27 R. Várkonyi Ágnes: Magyar politika és az európai hatalmi egyensúly 1648-1718. *Magyar Tudomány*, 1990/11. 1285.

28 R. Várkonyi Ágnes *Erdélyi változások*: *Az erdélyi fejedelemség a török kiűzésének korában. 1660-1711*. Budapest, 1984. 42.

29 Albert: *Bethlen Miklós kancellár Erdély önállóságáért tett politikai lépései…* 4.

30 Trócsányi Zsolt: *Habsburg-politika és Habsurg-kormányzat Erdélyben 1690-1740*. Budapest, 1988. 46.

31 Bartal Csaba: Angol és holland békeközvetítési kísérletek a Rákóczi–szabadságharcban. Rubicon, 1/2004. 20.

béke, az igazságosság, a bőség, a gazdagság és kormányzás rendje az igazi értelem uralmából, vagy hatalmából származik…”[32]

32 A *Tractatus de potestate. Értekezés a hatalomról* (ford. Szávai Nándor) c. munkájában. AR III/III. 104., 408-409.